

למעשה

מאמר מרכזי הרב פנחס זרביב

למה בני גד ובני ראובן לא נענשו על מה שהם לא רצו לעלות לארץ ישראל

בקשתם של בני גד ובני ראובן מהווה לכאורה פגיעה בארץ ישראל. היתכן שבגלל מקניהם מאסו שני שבטים ומחצה בארץ חמדה והעדיפו להתישב במקום אחר?

והנה, בעוד שהמרגלים שמאסו בארץ המובטחת, ובעקבותיהם המונים מן העם, נענשו קשות. והלילה ההוא בו בכו מתוך שלא רצו להיכנס לא"י וביכרו את המדבר על פניה, הפך לליל בכיה לדורות. כאן לא שומעים שום ביקורת על בני גד ובני ראובן! אמנם משה מזכיר להם את מעשה המרגלים אך רק בהקשר החשש שמא ימסו את לב בני ישראל האחרים ואלה יחששו מלהילחם על א"י וברגע שחשש זה נרגע, עצם הענין שהם בחרו בעבר הירדן המזרחי לא מוזכר כלל כדבר שלילי ואין עליו כל בקורת.

כי רצו להישאר בשביל שיוכלו לעבוד את ה'

אלא מבאר הרב מרדכי נויגרשל שליט"א (הו"ד בבמה גיליון 52) הורדוס הרג את חכמי ישראל. זאת מפני שהלשינו עליהם שהם חפצים ברעתו ומקללים אותו. יחד עם זאת הותיר את בבא בן בוטא, אלא שניקר את עינו. ישב אפוא בבא בן בוטא עיור ובודד. הורדוס שלבו נקפו שמא מיהר להרוג את החכמים מתוך שהאמין למה שאמרו עליהם ובאמת לא הייתה לכך סיבה, רצה לכדוק את הדבר.

התיישב מול בבא בן בוטא העיור ושינה קולו. אמר לו לבבא בן בוטא: תראה את הורדוס הרשע, הרג בחכמי ישראל ללא נקיפות מצפון. אתה הרי צדיק וקללותיך עושות רושם. קלל אותי וימות.

ענה לו בבא בן בוטא, שלא ידע כי הורדוס עצמו הוא הדובר: לא אקלל, שנאמר, "גם במדעך מלך לא תקלל". אמר לו הורדוס המחופש: וכי הוא נקרא מלך? הרי עבד הוא, עבד כי ימלוך, את המלוכה כבש בכח. הסכים בבא בן בוטא, אך עמד בסירובו לקלל, אמר לו: אחרי הכל הוא נשיא ונאמר, "ונשיא בעמך לא תאור!"

אמר לו הורדוס: איך אתה יכול להתניחם אליו כאל נשיא, והרי נאמר "ונשיא בעמך" ודרשו: "בעושה מעשה עמך", ואילו זה – רשע הוא. ואולם, בבא בן בוטא עמד בסירובו ואמר: מכל מקום עשיר הוא ונאמר "גם בחדרי משכבך לא תקלל עשיר". אמר לו הורדוס: וכי עשיר הוא? והרי כל הרכוש שצבר אינו אלא מגול... אמר לו בבא בן בוטא אתה צודק, אך לא אקלל, שכן חושש אני שיספרו לו.

אמר לו הורדוס: מי יספר, הן רק אתה ואני כאן... אמר לו, הן כתוב, "כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד דבר".

ראה הורדוס והתפעל ואמר: אני הוא ומתחרט אני על שהרגתי את החכמים. מה אעשה לכפר?

אמר לו, אתה כיבית אורו של עולם, תאיר אותו, בנה מחדש את בית המקדש ועשהו מפואר...

הורדוס ראה כי החכמים אינם פועלים מעצמם אף לא באופן ספונטני, אלא כל מה שעושים ואומרים הפסוקים מדברים מתוך גרום, כך שלא יתכן שפעלו נגדו מתוך שנאה אישית ואם פעלו הרי עשו זאת מתוך דעת התורה שבהם ולכן התחרט.

כל תשובותיו של הורדוס על ניסיונות ההתחמקות של בבא בן בוטא מובנות, מלבד אחת. הטענה שאינו מלך כי אם עבד כי ימלוך ואינו נחשב כמלך, היא טענה הגיונית. כמו כן נאמר, ונשיא בעמך לא תאור - בעושה מעשה עמך. אך מדוע עובדת היות כספו של הורדוס גנוב משנה את עובדת היותו עשיר?

אלא שהסיבה שבגללה יש לכבד עשירים אינה בגלל שעושרם מקנה להם עצמה וממילא כבוד כמקובל אצל בני אדם. עשיר הוא אדם שמשמש כלי מקבל ברכת ד', שנאמר "ברכת ד' היא תעשיר", וזהו שנאמר "רבי מכבד עשירים", ורבי ודאי לא כיבדם בגלל שהיה להם כסף ועצמה, שכן, מלבד עצם העובדה הברורה מאליה שאנשים כמו רבי לא מתפעלים מעניינים גשמיים, הרי הוא לא היה זקוק לעושר של עשיר כלשהו, ובוודאי לא התפעל ממנו התפעלות אנושית רגילה, הוא עצמו היה אחד משני גדולי העשירים בעולם, הוא וקיסר רומי. אלא שרבי כיבד מי שהקב"ה בחר בו להיות כלי מקבל ברכה. כל עשיר הוא כלי שבחר הקב"ה להניח בתוכו את הברכה, ברכת העושר. במה דברים אמורים כשהעושר מגיע אליו בדרכים ישרות, אבל אם העושר מגיע אליו בדרכים עקלקלות בגול ובמרמה, אין זה ברכה אלא קללה ולא עליו נאמר "ברכת ד' היא תעשיר" ולא עליו נאמר "לא תקלל עשיר".

ניתן לשמוע את שיעורי הרב פנחס זרביב שליט"א בקול הלשון 0722741111

נאמר על יעקב אבינו כי חור לבדו בעמבר יבוק עם כל הסנה שבדבר, בגלל ששיכח פנים קטנים. ועל זה אומרים חז"ל ש"עדקים חביב עליהם ממונם יותר מנפשם". וחמוה הדבר, וכי ממונ גשמי, ועוד פנים קטנים, כה נחשב בעיני יעקב אבינו ובעיני הדקדוקים?

אלא שכל ממונ שמועגו לחלוף של אדם בדרכי יושר הוא חלק מהחלים עמוהם הוא אמור לבצע את תפקידו בעולם. הרכוש קשור לאדם בקשר פנימי (ולכן דיני קניינים נכתבו בתורה ולא עוד אלא שקדושי אשה לומדים מקניינים ממוניים, והרי קידושיהו יוצרים קשר רוחני בין נשמות, אין זאת אלא שגם בין האדם לרכושו קיים קשר פנימי שכדי שיווצר יש עורך בפעולות רוחניות הולמות מגורת הכתוב), ממילא אין מקום להניח ולשכוח אפילו פנים קטנים מאחור. ובאמת ראוי את השפעת האדם על רכושו שהמורו של פנים בן יאיר היה מקפיד לא לאכול כרשיו תבואה של דמאי וחמורו של רבי הניח בן דוסא לא עבד בשבת, וכן בגדי אדם הראשון היו מאירים מעוצם קדושתו כך שכשהתגלגלו לממור ולעשיו נהרשה הקדושה הקורנת מהם שכל חיות השדה פחדו מהם.

אם הדברים נונים לכל סוג של רכוש, נונים הם שבעתים ביחס למקנה. ראוי שהאבות הקדושים היו רועי צאן, וכך היה משה כשרעה את צאן יתרו והגו ונתן דוד המלך רעה את צאן אביו, כך ראוי אצל יעקב אבינו שרכושו התמקד בעיקר במקנה, וכשהגיע לעבר הירדן המורחך בנה למקנהו סוכות ואף שבנה בתים לנשותיו וילדיו, קרא למקום "סוכות" על שם המקנה...

המתובנן כמפה מקראית ריאה שסוכות המקראית נמצאת בדיוק במרכז נחלת ישראל שבבעבר הירדן המזרחי ובאמת חבל ארץ זה, נחלת בני גד ובני ראובן היה לארץ ישראל בזכות המקנה הרב שהיה להם... ומעשה אבות סימן לבנים. כשראו בני גד ובני ראובן כי ההשגחה האלוהית זימנה לידיהם מקנה רב, הבינו שבמקנה רב זה טמון החלק בתקנו העולם ותקנו עצמם. ומשראו שנהלת סיוחן ועוד שזה עתה נכבשה לפניהם היא ארץ מרעה הבינו שעליהם לוותר על קדושת א"י כדי להגיע לתכליתם. לא היה בכל כך חטא וכל פגיעה בארץ ישראל, אלא אדרבא, ויתור קשה ומפליא מתוך הבנתם תפקידם בעולם.

משה הבין זאת ולא ביקר אותם, אלא שהעמידם בניסיון אם אמנם זה הדבר המגיע אותם והתנה את קבלת המקום ביציאה למלחמה בראש הנבא ככה חלוץ. והם הסכימו וראו זאת כדבר המובן מאליו. ראה אפוא משה שהם מדרים מטוהר הלב ולא מניעויות ורתי את בן קשתם.

ואולי מסירות נפשם הן לתפקידם מהן דו למלחמה למען אחרים ולמען שחרורה של א"י מכותה הטומאה הנענעים כחלוצים מאידך, גרמה כסופו של דבר שקדושת א"י הימקש גם לנחלתם ולא יצא שירים בהפסדם. ע"ד הרב מרדכי נוגרשל שליט"א.

להקדים את התכלית לאמצעי

וכ"ה הרב דינר בספרו מקדש הלוי ע"פ ו"ג וישנו אליו ונאמרו גדרת צאן נבנה למקנהו פה וערים לטפנו (ל"ב ט"ו) וברש"י: "נבנה למקנה פה - וחסם היו על ממונם יותר ממוניהם ובנותיהם, שהקרימו מקניהם לטפם. אמר להם משה: לא כן! עשו העיקר עיקר - והטפל טפל! בנו לכם תחלה ערים לטפכם, ואחר כך גדרות לצאנכם".

לבאורה ופלא, הכיני נזיל לחשוד בבני גד ובני ראובן, בני יור המדבר דור דעה - שחמדת הממון היתה להם עיה בלבם עד שהשיבו את ממונם יותר מאשר את בני משפחותיהם הקרובים ביותר? כלום הדעת סובלת דבר מעין זה? ונראה לומר, שאדרבה... בני גד ובני ראובן לא ייסחו כל חשיבות לממונם בשלעצמו. הם לא היו חובבי ממון ולהוטים להתעשר יותר ויותר, אלא שהם ידעו כי על ידי הממון הזה - הם יכולים לרכוש אצרות חוח כבירים. ללמוד בהשקט ושלוה, ואף לאפשר לבניהם אתחלתם. לישב על היתרו ולא העבדוהו! לפיכך, לממון - היה בעיני בני גד ובני ראובן ערך רוחני והעקר רוחני הזה - אמנם היה חשוב בעיניהם יותר מבניהם ובנותיהם...

אולם מכל מקום לימד אותם משה רבינו, כי לא זה היה הגישה הנרצית. שכן הממון, ככלות הכול, אינו אלא אמצעי לזכות על ידי לרוחניות, בעוד הבנים והבנות הם העיקר, והם התכלית כשלעצמה! לפיכך, למרות הפוטנציאל הרב הגלום בממון - הדבריו משה כי חשיבותו פחותה בהרבה מחשיבות הבנים והבנות, ויש להקדימם לו בכל מצבו ע"ד הרב מקדש הלוי.

לא רצו לגור ליד שבט שמעון

ועוד כתב שבט"ה עה"ת בפרשתו (מטות ד" ה ומקנה רב) לבאר את טעם הדבר מדוע לא רצו בני גד ובני ראובן לעלות עם יתר עם הקודש אל עבר הארץ הטובה והרחבה, אלא מאחור הם היו בדגל! אחד עם מחנה שבט שמעון (כי כך היה סדר הדגלים, שבדגל בני גד היו מטה ראובן ומטה שמעון), ולאחר שהטא ומרן בו סילו נשיא בית אב לשמעוני, שוב לא רצו בני גד ובני ראובן להיות בכפפה אחת עם "חברים רעים", כי חששו שמא אף בארץ ישראל יעלה חלקם להיות יחד עם בני שמעון, לכן העדיפו להישאר בארץ לארץ עם "חברים טובים" מאשר לדור בארץ ישראל עם הברים שאינם טובים. עכ"ד.

נרחיב שבויר דיועה מעלת ארץ ישראל והיחס הנכון לארץ ישראל - הארץ הקדושה

ויאמר: אל אברהם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אבך אל הארץ אשר אראך (בראשית י"ב, א).

במאמרו זה נרבה בס"ד על ענין חשב, אשר הוצרך לרבו עליו ארוב, הן משום שלא הכל יודעים את רום ערכו, והן משום שישנם שהשקפתם בעיניו זה לוקה בטעות כתוצאה מערוב מושגים, כפי שימאר בהמשך .

על הפסוק "ויאמר ה' אל אברהם לך לך מארצך... אל הארץ אשר אראך", אומר הוהר הקדוש: "לך לך" - היינו לתיקוף, שרק בארץ ישראל תגיע לתיקוף .

ואף שאמירת "לך לך" היתה באברהם, יש להדעת שהמגורים בארץ ישראל אינם מעלה דך עבור אברהם אבינו, אלא גם אנו - צאצאיו של אברהם, יכולים לזכות בארץ הקודש, לאון עירך יותר מאשר בחו"ל, וכפי שיתבאר .

מעוה ומעלה וישיבה בארץ ישראל

עד כי דעת הרמב"ם היא שיש מצות עשה לדורות, לדור בארץ ישראל.

וז"ל בספר המצוות (מצוה ט'): "ואומר אני, כי המצוה שחכמים מפליגים בה, והיא דירת ארץ ישראל, עד שאמרו בכתובות דף ק: יכל היוצא ממנה דור בחו"ל יאה בעיניך כעובד ע"ו... הכל ממצוה עשה הוא שנצטוו לרשת הארץ לשבת בה, אם כן היא מצוה עשה לדורות, מתחייב כל אחד ממנו, ואפילו בומן גלות, וכו' ."

וכן דעת החרי"ם וז"ל: "מצוות ישיבת ארץ ישראל, כל על רגע שאדם בארץ ישראל הוא מקיים מצוה זו ."

אך אמת שישנם ראשונים שאינם מונים את מצות ישיבה בארץ ישראל בכלל תרי"ג מצוות, וכן יש מהראשונים שסוברים שבומן הזה המצוה היא רק מדרבנן [בנוסף, תוס' בכתובות דף ק"מ מביא את דברי רבינו חיים כהן, שבומן הזה אין כלל מצוה לדור בארץ, אלא שרוב הפוסקים דחו שיטה זו וכתבו שהיא שיטה חרידאית], אבל על כל פנים כולו נלמא לא נחלקו על גודל מעלת ישיבת ארץ ישראל .

כתוב בספר הרד"ם: "צריך כל איש ישראל לחבב את ארץ ישראל ולבא אליה מאפסי ארץ בשתוקה גדולה כבן אל חיק אמו, כי תחלת עווננו יען נאמנו בה... לפיכך היו האמוראים מנשקים עפרה ואבניה במואם אליה... ואין נקראים גוי אחד אלא עמה, שכן פירש הרשב"י על מקרא שכתב: 'מי כענף ישראל גוי אחד בארץ' ."

היערות דבש' כותב: "עד כי שלמות האדם הוא בארץ ישראל, מקום אשר שם משכן ה' ובו יקנה אדם שלמות התדבקות גמור עם ה', ויש אף מסך הבדל רוחות הטמאות וכדומה, ואשר יבקש להרדיב בה' היה צריך לעלות לארץ ישראל. ועל זה היה יוסף חומי, לשוב לארצו ארץ חיים ולקנות שם שלמות מבור, להיות כסא ומרכבה של ה' ככל אבותיו. וכל האבות זכו למעלה נשגבת כמו שהתבאר וזאת ארץ ישראל .

הגר"א כותב באגרותיו: "ארץ ישראל נקראת ארץ חסדה, שהיא חמדת השיי"ת, וכל העלויים והתחתונים שותקים אליה, והיא חמדת כל ישראל, שהכל מצפים לראותה ."

נאמר בתהילים (פ' נו ו'): "ואמר מי יתן לי אבר כינה אנופה ואשכנדה". הנה ארדוק נדד אליו במדבר סלה". אומר המדרש רבה (לך לך פרשה ל"ט): "מוטב ללון במדבריות של ארץ ישראל, ולא ללון בפלטריות של חו"ל". כלומר: אדם שאין לו אפשרות לגור בבית ארץ ישראל הוא ינעב בפני בחריה אם לגור במדבריות א"י או בפלטריות של חו"ל, אומר המדרש רבה שמוטב ללון במדבריות של ארץ ישראל, מאשר בפלטריות של חוץ לארץ .

הרמב"ן אף אומר (ויקרא י"ח, כ"ה), שהיתה חו"א שכאשר עם ישראל יהיה בגלות הוא יפטר אפילו ממצוות המוטלות על הגוף כדוגמת תפילין. משום שגם המצוות המוטלות על גוף האדם, עיקר קיומן הוא בארץ ישראל, "כי עקר כל המצוות, ליושבים בארץ ה'". והסיבה שאליבא האמת החיים בקיום המצוות גם בחו"ל היא, כדי שלא יהיו המצוות הדשים עבור ישראל כשישובו מהגלות לארץ הקודש .

פורקי העול מטמאים את ארץ הקודש

מאידך, ישנם טועים, שהפליגו במעליהם של פורקי עול תורה וח"ל אשר גרים בארץ ישראל ועוסקים בבנייה, על סמך דברי הגמרא בכתובות (דף ק"א): "ה' אלעזר אומר כל דור בארץ ישראל שריו בלא עון". וכן מובא ברמב"ם הלכות מלכים (פרק ה' הלכה י"א): "אם חכמים, כל השוכן בארץ ישראל עונותיו מחולין ."

לפי שנבאר את גודל מעלתם, יש להקדים מזהה מתבקשת: אם אמנם אין עון בדידהם של הדרים בארץ ישראל, ואם עוונותיהם של השוכנים בארץ ישראל מחולים, מדוע פטני ומאניו גליו מארצו ?

אלא שכבר יסד ה' פני הושיע, שדברי חז"ל אמורים על מי שדו בה לשם מצות ישיבת ארץ ישראל, שהיא מקום קדוש, כדי שתגן עליו וזכת ארץ ישראל שלא יבא לדיי חטא, שאו אם לעפעמיים בא לידו חטא, או עון, שהוא מויד, על ידי שתקף עליו יצרו, מי"מ ממתנת גוים לו וזכות ישיבה בארץ ישראל שלא לו ועבירה בידו, ואחר שחטא ומוצא עצמו במקום קדוש, ודאי תורה הוא על הראשונות ושב מדרכיו, מה שאין כן מי שדו בארץ ישראל בדרך מקרה, או מפני שבח פירותיה וכיוצא בו, ללא כוה

ומוסף הפני הושיע: "ומכל שכן במי שהוא מבטע בה ומולול בקדושת הארץ לילך אחר יצרו הרע... אדרבה, עליו נאמר: 'ותבואו ותטמאו את ארצו ונחלתי שמתם לתועבה'. ומפני כך מצונו כשנברו עונות אבותינו גליו מארצנו ושמים בית מקדשינו ."

ומי שחוטא על סמך שישביטו בארץ ישראל תכפר, עליו אומר הפני הושיע, שבראי הוא אינו עדיף מהאומר: "אחטא ויום הכפורים יכפר", שאין יום הכפורים מכפר .

כלומר: זכות קדושת ארץ ישראל מגינה מפני החטא, על אותם שגרים בארץ הקודש לשם קיום מצות ישיבת ארץ ישראל, כדי שתגן עליו קדושת הארץ שלא יבוא לדיי חטא. אבל אותם שמבטעים בקדושת הארץ, לא זו בלבד שהארץ אינה מגינה עליהם, אלא אדרבה, במקום נלמנת את הארץ הם גורמים במנשניהם לכך שעם ישראל יגלה מארצו .

ולשון הרשב"ם (דברים י"א): "הארץ והאת טובה מכל הארצות לשומרי מצוותיו, ורעה מכל הארצות - ללא שומרים ."

[אנב. עניין זה הוא דוגמא מאלפת, עד כמה קרובים אל המעות אותם שמפליגים בבניית "סודות גדולים" על סמך מאמרי חז"ל סתומים, ואינם מבנים שמאמרי חז"ל רבים נאמרו באופן שפירושהם אינו גלוי כל הוצרך. הכלל הנכון בה, שאם פשטות המאמר אינו מתאים עם המקובל בדרו, עלול מאד להיות שהדברים אינם כפשטותם, ופירושהם הוא עניין לגדולי עולם אשר בקאים בכל התורה כולה. ולא כל הרועה ליטול את השם יבוא ויטול].

החרי"ם כותב, "שכל הושיב בארץ ישראל צריך להיות ירא שמים כפלי" כפלים כמה שהוא היה בחוץ לארץ, וידע כי בבית המלך הוא יושב ."

הגר"א כותב באגרותיו: "ובפרט אם נזכה לבוא לארץ ישראל, כי שם צריך לילך מאד בדרכי ה' ."

לשמחה ולהודות לקב"ה על שוכני לדור בארץ הקודש

בספר החרי"ם: "אם כן צריך הושיב בארץ ישראל להיות שמח תדיר במצוותו התיירה ואהבתו אותה ."

בנוסף לשמחה, עליו להודות לקב"ה על הזכות שהעניק לנו לחיות וללמוד תורה בארץ הקודש - וזכות, שכידוע, נתאון לה גדולי הדורות .

"אין תורה כתורת ארץ ישראל". הרב דסלר זצ"ל אמר, שלאחר עלייתו לארץ ישראל הוא זכה להבין בוטן קצר סוגיות שבו"ל לקחו לו זמן ממושך הרבה יותר .

וכשאמרים בברכת המזון: "נודה לך... על שהנחלת לאבותינו את ארץ חסדה טובה ורחבה", יש לכוון על זכות זו .

ושמעתי מאחד הגדולים, שהחשוב להבאיר שכל נדליו התורה צביונות ובהשקפת לאומיות הסותרות את דעת התורה, אסור שיגיד על הוא זה מהאבתנו את הארץ הקדושה ומחכת נודל מעלת הישיבה בה. ואסור בשום אופן להשלים עם שטמוש מושגים בעיניו זה .

ואדרבה, גליו דעת שישנם שבארהם אבינו נוקק לעלות לארץ ישראל כדי להגיע לתיקונו, כך גם אנו אנחנו יכולים לזכות לאין ערוך יותר, בארץ הקודש. ולכן גם אם מודמנת סיבה ליסוע לחו"ל (אפילו אם מבחינה הלכתית יש היתר), צריך לקחת בחשבון גם את ההשקול שכלל יצוה מאריך הקודש ויש מהסר ממיש, ואשר מי שאינו נוקק לצאת לארץ העמים .

על פי האמור לעיל פוסק הרשב"ם (תשב"ץ" קטן סימן תקנ"ט) ויששאלת עיקר מצוה ללכת לא"י איני יודע אלא כמו שפורש בסוף מסכת כתובות ואם מחולין לו כל עונותיו מפורש במסכת כתובות ובלבד שיהא פרוש מנאן ואלהא ויהיה מכל מיני עון וקיים כל מצוות התלויות בה, שאם יחטא גם יעניש יתיר על העניות שחטא שם במצוה לארץ כי זה אלהיך וירש אותה תמיד ועיני ה' בה והשגחתה בה תמיד ואינו זוכה המורד במלכות בבלטין למורד חוץ לפלמין. והיוצא ארץ אוכלת יושביה. וכן נמו ולא תקיא הארץ לפי שהיא מקיאה עורביו בעירה. והיוו דכתבו ועמנו עליה אויבים דאפילו הנעמו"ם שבה אינם מגליחים מהמתם שהם עורבי בעירה, ועל כן ארץ ישראל עכשו שוממה היא ואין בה עיר מקומת חומה ומיושבת כמו בשאר ארצות. ואותם שהולכים לשם ורוצים לנהוג בה קלות ראש ובפחותהם להקטוהם שם קורא אני עליהם ותבואו ותטמאו את ארצו ומי בקש זאת מידים רעום חציר, אבל מי שהולך לשם לשם שמים להתנהג בקדושה ובטהרה אין קו לשכרו ובלבד שיוכל להתפרנס שם, דכל דסליק אדעתא למיור דרביה ספיק האיש מקדיש .

ויש להוסיף מש"כ הרב מנחם צבי גודלבלום שליט"א עושה כולם ה' כאשר רואים אדם העמל לפרנסתו, וההצלחה מאירה לו פנים, עלולים להרגיש מין רוח של קנאה ולחשוב: "הנה הוא חרוץ ומשקיע שעות רבות בעבודתו; לו הייתי משקיע יותר שעות בעבודתי אז גם אני הייתי מצליח ומרויח יותר". במקרה שהרגשה זו תוביל למעט בשעות המוקדשות ללימוד תורה, לקיום מצוות, ולעשיית חסד, יש להתירם אליה בזהירות רבה ובחשדנות. מה עוד שאין לדעת אם באמת ההצלחה הרגשית תמשיך ותעמוד לאדם לאורך זמן...

במדבר לפרשתנו איתא: "אתה מוצא בבני גד ובני ראובן שהיו עשירים והיה להם מקנה גדול, וחבבו את ממונם, וישבו להם חוץ מארץ ישראל. לפיכך גלו תחילה מכל השבטים, שנא' 'זוגלם לראובני ולגדי ולחצי שבט המנשה'. ומי גרם להם? על שהפרישו עצמם מן אחיהם בשביל קנינם. מנין? ממה שכתוב בתורה 'ומקנה רב היה לבני ראובן וגו'."

זה שאמר הכתוב 'כי לא ממוצא וממערב ולא ממזרח למערב ועל ההרים אינו נעשה עשיר. מהו 'כי לא ממוצא וממערב'? לא ממה שאדם יוצא ועמל בסחורה והולך ממזרח למערב נעשה עשיר. אפילו פורש בספינות והולך ממזרח למערב וחוזר על המדברות ועל ההרים אינו נעשה עשיר. מהו 'זלא ממדבר הרים'? ... שאין אדם מתרום מן הדברים האלו. מה הקדוש ברוך הוא עושה? נוטל נכסים מזה ונותן לזה, שנאמר 'כי אלקים שופט זה ישפיל זהה ירים'."

בני גד ובני ראובן היו להם נכסים רבים, וחשבו להרבות עוד יותר את נכסיהם על ידי הישיבה מעבר לירדן. אולם לבסוף הם גלו ראשונים מבין השבטים ואיבדו את כל נכסיהם.

נמצאנו למדים שעל אף שלפעמים נראה לאדם שההצלחה מאירה לו פנים, יתכן ואין זה אלא לטווח הקצר, אולם אין לאדם שום ביטחון מה ילד יום, וביד מי יפול עושרו ברבות הימים.

הדברים נכונים בתחומים רבים. למשל היה מקום לחשוב, שסיכוייו של אדם שלא זכה אלא לבן יחיד לזכות בהמשך הדורות לצאצאים רבים, קטנים מהסיכויים של מי שנתברך משמים בילדים רבים לזכות בכך. אולם לא תמיד כך הם פני הדברים.

בפרשת פנחס כתוב: "אלה בני בנימין למשפחותם ופקדיהם חמשה וארבעים אלף ושש מאות". ושם: "אלה בני דן למשפחותם - ארבעה וששים אלף וארבע מאות".

בספר ח"ח עה"ת כתוב: "כאן גלתה התורה, כי אין חכמה ואין עצה לנגד ד'. לבנימין היו עשרה בנים, ולדן - רק בן אחד, חושים בן דן, והבן יחיד הזה היה חרש גם כן, ואעפ"כ עלתה לו, שהוא היה מרובה באוכלוסין יותר מבנימין שהיו לו עשרה בנים.

ומכאן יש ללמוד, שמי שד' חפץ בו יוכל להצליחו מבן אחד יותר ממי שיש לו עשרה בנים. וכן הדין עם נכסים, יש לך עני מצליח ושומח בחלקו, ולהיפך יש עשיר שאינו מצליח כ"כ, ועושה כולם ד'".

נמצא איפוא, שאף אם החריצות וההשתדלות נראים כמביאים תועלת לאדם בטווח הקצר, אין מזה שום ראי' או סימן כיצד יראו הדברים בטווח הרחוק יותר. נסיים איפוא בהמשך דברי חז"ל במדרש שבתחילת דברינו: "לכך נקרא שמם 'נכסים', שנכסים (לשון 'מכוסה' ונעלם) מזה ונגלין לזה. ולמה נקרא שמם 'זוזין'? זוזים מזה ונותנים לזה וכו'. וכן חנה אומרת 'ה' ממית ומחיה מוריד שאול ועל, ה' מוריש ומעשיר משפיל אף מרומם', מה 'אף מרומם'? באף שהוא מביא לזה מרומם את זה". עכ"ד דברי הספר מאיר דרך.

ועכ"פ למרות שמבואר שכוונתם היתה לטובה מ"מ כין שהתערבה להם כוונה שלא לטובה לכן הם נענשו עד כדי כך, שה' מדקדק עם חסידיו כחוט השערה

בלי חינוך צומחים רוצחים

ויש להוסיף מש"כ הרב דינר בספרו מקדש הלוי עה"פ את שלש הערים תתנו מעבר לירדן ואת שלש הערים תתנו בארץ כנען ערי מקלט תהיינה (ל"ה, י"ד) הנה בגמרא (מכות דף ט', ע"ב) הקשו רבותינו, מדוע נחוצות היו שלש ערי מקלט בעבר הירדן- בדיוק כמו בארץ ישראל עצמה? הלא ארץ ישראל- אכלסה תשעה וחצי שבטים, בעוד בעבר הירדן לא התגוררו אלא שנים וחצי שבטים בלבד! היתכן שצרכיהם של שנים וחצי שבטים ישוו לצרכיהם של תשעה וחצי שבטים? אכן מתרצת הגמרא, כי ב'גלעד שכיחי רוצחים', כלומר: בארץ הגלעד שמעבר לירדן- מצויים היו רוצחים לרוב, ומאחר וכך- נחוצות היו שם שלש ערי מקלט כמו בכל ארץ ישראל עצמה.

ולכאורה יפלא, הכיצד ניתן לומר מראש כי בארץ הגלעד יהיו מצויים רוצחים לרוב? האם איל לתושבי הגלעד בחירה חופשית, להחליט אם יהיו רוצחים? האם על כרחם אנוסים הם להיות רוצחים?

את התשובה נבין- אם נחזור להתבונן באופן בקשת בני גד ובני ראובן על הנחלה בעבר הירדן. שכל נאמר בפסוק: (לעיל ל"ב, ט"ז) "ויגשו אליו ויאמרו גדרת צאן נבנה למקננו פה וערים לטפנו", ופרש"י: "נבנה למקננו פה- חסים היו על ממונם יותר מבניהם ובנותיהם, שהקדימו מקניהם לטפם".

נמצא איפוא, כי בני השבטים אשר ירשו את נחלת עבר הירדן- החשיבו את ממונם יותר מחינוך בניהם ובנותיהם, אף שבודאי אין אנו יכולים להבין את מהות חטאם שלא היה אלא בבחינה דקה מן הדקה, אשר אינה ניכרת לעינינו כלל.

מעתה נראה, כי מאחר ובני השבטים הללו לא החשיבו די את חינוך ילדיהם, ניתן היה לצפות מראש כי העדר החינוך המספק- ישא בכפיו תוצאות הרוח אסון, ויגרור התרבות של רוצחים בקרב בניהם של אותם השבטים! ואף שהפגם הקל

במעשיהם של בני השבטים הללו אינו נתפס בדעתנו, מכל מקום, אפילו פגם קל מעין זה- די בו כדי להסב נזקים עצומים לדורי דורות!

מעשה נורא ומבהיל ששמעתי
היה יהודי שהתחתן בשעה טובה ומוצלחת נולד לו ילד אחד.
לאחר כחמש שנות נישואין משום מה הנישואין עלו על שירטון והאישה לא רצתה להמשיך עימו ורצתה לקבל גט, למרות שהוא רצה שלום בית היא סירבה ולא הסכימה לכך בשום פנים ואופן.
בלית ברירה לאחר מסכת עיניים הבעל הסכים לגט.
אבל היות ומצבו הכללי קשה מאוד והוא רוצה להישאר בן תורה וללמוד תורה וכן להקים את ביתו בשנית, הוא ביקש שלגבי המזונות יתחשבו בו. והתחנן על נפשו.
אך הם סירבו להתחשב בו, ואמרו לו **אפילו תמות אנחנו לא נותר לך על פרוטה.**
והזוג קנו דירה מהכסף של שני בני הזוג.
והאישה התעקשה שאם רצונו בפשרה, היא רוצה את הדירה ואז היא תותר לו על כל הכסף של המזונות, ובלי זה אין מה לדבר.
ואם לא היה תלך לבית משפט או לרבנות שהנים כמו בבית משפט והם יחייבו אותו יותר כסף.
כך היא חשבה שהיא הרוויחה שני דברים א. גם שהוא 'יוותר' וזה כאילו לא גול. ב. וגם הדירה תהיה שלה.
ואביה ואימה תמכו בה מאחורי הגב בהם העמידו פני תם לא ידע מרמה, אך בפועל הם ידעו הכל, ושחקו אותה שהם לא יודעים כלום והכל הבת עושה הכל רק מדעתה.
והם מנעו ממנו לראות את ידלו במשך כחצי שנה עד שהוא נכנע וחתם על הסכם 'פשרה' שהוא מוותר על חלקו בריה שהיתה שווה כמיליון ₪ שהוא ממש כל ימיו חסך מכספו בכדי שיוכלו לקנות אותה ביחד.
וכך הוציאו מהיהודי את הדירה שלפי דין תורה שייכת לו שהרי מה שקנתה אישה קנה בעלה, ולא עוד אלא שהוא רצה שלום בית, והיא שנתנה עיניה בדירה ורוצה להתגרש כדי להרוויח.
את מה שקרה אח"כ אי אפשר לתאר.
לאבי הבת התחבר איזה יהודי ונהיה העוזר האישי שלו והיה מסיע ממקום למקום וכו' וכו' וממש עזר לו הרבה עד שהוא קנה את אמונו וכך עשה עד שהוא קנה את אמונו.
ואז הוא הציע לרב שהוא ישפץ את דירתו שהיתה חרבה הרב בהתחלה סירב, כי באמת הוא מסתפק במועט ודי לו בקב חרובים שמבת לשבת.
אבל כשהוא הפציר ברב הרב נענה לבקשתו.
והוא שיפץ ותוך כדי הדברים הוא ביקש מהרב לחתום על כל מיני מסמכים כך הוא הסביר לו שקשורים לשיפוץ שהרב מאשר שהוא קיבל את המוצרים ואת חומרי הבניה וכו'.
לאחר זמן אותו עוזר נעלם כאילו בלעה אותו האדמה.
ובאחד מהימים מגיעה אל האדם תביעה על הלוואה בסך מיליון ₪ מהשוק האפור.
הוא התפלא שמה לו ולחם הרי הוא בכלל לא קשור אליהם.
אך הם התעקשו וטענו לו שהוא חתם על הלוואה בסך מיליון ₪.
ואז הוא הבין עד כמה נוכל היה אותו עוזר אישי, (-גנב אישי), שהמסמכים שהוא החתים אותו לא היו כלל קשורים לשיפוץ אלא הוא החתימו על הלוואה של מיליון ₪ בשוק האפור.
וכך הם באים ודורשים את שלהם.
לא היה לו הרבה ברירה ולאחר שנועץ באנשי מקצוע, הם המליצו לו למכור את דירתו בכדי לשלם לאנשי השוק האפור אם חפץ הוא בחיים.
וכך הוא עשה בצער גדול.
ורואים מכאן איך שמידת הדין פגעה בו, הוא גרם לאברך שרצה שלום בית להתגרש ולקח לו את הדירה ששייכת לו שהרי מה שקנה אשה קנה בעלה.
מן השמים מיד לאח"כ לקחו לו את הדירה.
וצריכים ללמוד מזה שאי אפשר לקחת מאדם מה שלא שייך לו.
ולא עוד אלא כמו שאומר הרב חיים פלאג'י בשו"ת חיים ושלום ח"ב סימן קיב שם במה שכותב: ונער הייתי גם זקנתי ועיני ראו שכל מי שמעכב על זווג איש עם אשתו מחמת שגורמים קטנות מצדי אביהם ואימותיהם מצד לצד להפריד היחוד בין איש לאשתו לא יצאו נקיים לא בדיני אדם ולא בדיני שמים כי אנחנו רואים בכמה בני אדם עם **נשותיהם שמתקוטטים** **ועד קללה ועד הבאה** וכשלא יש משלשלים ביניהם תכף ומיד נעשים אוהבים זה לזה, משא"כ כשהיו הקטנות מצד אביהם ואימותיהם וגורמים פירוד כי הגם שהאיש והאשה שניהם רוצים הם מתיראים ומתפחדים מצד אביהם ואימותיהם ומחזיקים במחלוקת עכ"ל. ודפח"ח, ישמע העם ויוסף לקח (הובא בשו"ת ציץ אליעזר חלק ו סימן מב - קוני אורחות המשפטים פרק א)

לצפייה והורדה בעלונים קודמים של "למעשה" (מכון למעשה) מתוך אתר "בינינו" - לחץ כאן
לצפייה והורדה בעלונים קודמים של "למעשה" (מכון למעשה) מתוך אתר תורת יוסף לחץ כאן
לצפייה והורדה בעלונים קודמים של "למעשה" (מכון למעשה) מתוך אתר של דרשו לחץ כאן